

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK KAVRAMI ve TÜRKİYE'DE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN GELİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Okan TAŞAR*

ÖZET

Özgürlük kavramı, toplumlar açısından, tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi zor olan kavramlardan birisidir. Bir çok sözlükte, birden fazla karşılığının bulunması, bu durumun açık bir göstergesidir. İnsanlık tarihinin her döneminde özgürlük, ideallerin en büyüğünü oluşturmaktadır. Günümüzde ise, hemen her kavramda olduğu gibi özgürlük kavramının da ekonomik anlamı ön plana çıkmaktadır.

Öncelikle ekonomik özgürlükler, kişisel özgürlükler arasında değerlendiriliyor olsa bile, nitelikleri açısından siyasi ve medeni özgürlüklerden farklılıklar arz etmektedir. Hukuki yaklaşımlar çerçevesinde negatif ve pozitif haklar ayrımı ile ifade edilen ekonomik özgürlük kavramı, iktisat literatüründe; mülkiyet, tercih ve mübadele serbestisi olarak algılanmaktadır. Bu üç unsurun ölçülebilmesi açısından oluşturulan farklı sayıda endeksin varlığına karşın çalışmada, Fraser Institute tarafından oluşturulan Economic Freedom Index (EFI) 2006 raporu esas alınmaktadır. Metodolojik açıdan bir değişim monografisi olarak nitelendirilebilecek incelemede, rakamsal analizler, mümkün olduğunca kolay izlenebilir tablolar ve grafikler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. İlk bölümde, ekonomik özgürlük kavramının özellikle iktisadi tanımı ve iktisadi düşünce akımları içerisindeki gelişimi özetlenmekte, EFI ve benzeri endeksler hakkında metodolojik özellikler ortaya konulmaktadır. İkinci bölümde ise; ordinal bir yaklaşım esas alınarak, ekonomik özgürlük puanlarının, Türkiye ve benzer özellikler gösteren ülkelere ek olarak Avrupa Birliği ülkeleri ile de karşılaştırmalarına yer verilmektedir. Temel başlıklarda Türkiye'nin ekonomik özgürlük puanlarının dönemler itibarıyla izlediği süreç, ve bu süreç içerisinde etkili olan faktörlerin tespit edilerek, gelecek dönemlerle ilişkili öngörülerin oluşturulması amaçlanmaktadır. Nihayetinde ise; bu öngörüler çerçevesinde bir dizi önerinin ortaya konulmasına çalışılmaktadır.

Türkiye'de ekonomik özgürlüklerin gelişimi noktasında, AB. üyelik sürecinin olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilmesi, büyük ölçüde, gerçekleştirilecek uyum sürecinde bazı ekonomik, siyasi ve sosyal özelliklerin dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Bütün ülkeler açısından ekonomik özgürlüklerin tanımı ve sınırlarının ölçülmesi noktasında yaşanan belirsizlikler, Türkiye açısından da söz

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ekonomi-Maliye Bölümü Öğretim Üyesi.

konusudur. Dolayısıyla bu tartışmanın zaman ve mekan boyutunu sınırlandırabilmek mümkün gözükmemektedir. Ancak, en azından, gelecekle ilgili politikalarını belirlenmesinde, ekonomik özgürlük kavramının benimsenmesini sağlamak, çok uzak bir hedef olarak düşünülmemelidir.

ANAHTAR KELİMELER: Ekonomik Özgürlükler, Ekonomik Özgürlük Endeksi, Türkiye’de Ekonomik Özgürlükler.

ABSTRACT

The concept of the freedom is one of the terms that is difficult to be described and defined its limits for societies. Having a number of returns in dictionaries, shows a certain evidence for this situation.

The freedom had been the biggest ideal throughout the history of humanity. Nowadays, it comes into foreground economic means of the concept of freedom as all others concepts. Even though economic freedoms is treated among individual freedoms, it is distinct from political and civil freedoms. While economic freedoms explained with negative and positive rights in legal approaches; it is discussed as extent of ownership, choice and exchange liberty in economic literature. Although there are various indexes devoted to these three components but we prefer EFI index (Economic Freedom Index) that is constituted by Fraser Institute in this study.

In our study, it is monographically examined structure of economic freedoms and quantitative analysis is presented by means of tables and graphics. The importance of the concept of economic freedoms in economic thought is summarized in the first part of this study. In the second part, economic freedoms degree of Turkey and other similar country and EU countries is compared with ordinal approach.

It is considered that EU candidacy process will have important affects on the progress of Turkey’s economic freedoms. However indefiniteness about description, measurement and determination of economic freedoms is valid for studies in Turkey, like other countries. Nevertheless the progress of economic freedoms is important for economic and social development of Turkey. The adopting of the notion of economic freedoms in Turkey shouldn’t be considered as improbable target.

KEY WORDS: Economic Freedom, Economic Freedom of the World Index, Economic Freedom in Turkey.

I. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK KAVRAMI

A. Genel Olarak Özgürlük Kavramı

Özgürlük, insanlık tarihinin her döneminde kilit bir öneme sahip olmakla birlikte yine de anlamı ve sınırları net olarak belirlenememiş bir kavramdır. Bu noktada Abraham Lincoln'e ait olan bir ifade fazlasıyla anlamlıdır: “ Dünya hiçbir zaman özgürlük kelimesinin iyi bir tanımına sahip olamadı ve Amerikan halkı tam da şimdi böyle bir tanıma ihtiyaç duymaktadır. Biz hepimiz özgürlükten söz ederiz fakat aynı şeyi kastetmeyiz... Burada aynı kelimeyle adlandırılan fakat sadece farklı olmayıp aynı zamanda birbirleriyle bağdaştırılamayacak olan şeyler söz konusudur.”¹ A. Lincoln'un kendi dönemi açısından mutlak ihtiyaç duyulan bu tanımlama günümüzün de en önemli ihtiyacı olmaya devam etmektedir. Özellikle, özgürlük savaşçısı bir toplum açısından bu tanım belki de bugün daha da önemlidir ve her toplum açısından bu önem artarak devam etmektedir.

Kelime anlamı olarak özgürlük; herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama ya da her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumları olarak tanımlanmaktadır.² Eş anlamlı kelime olarak ise, hürriyet kelimesi kullanılmakta ve Arapça kökenli bir sözcük olarak ifade edilmektedir. Uluslararası metinlerde örneğin; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde kavram, freedom kelimesi ile karşılanmakta ve Türkçe sözlük anlamı olarak özgürlük ve hürriyet kelimelerine karşılık gelmektedir. Bu noktada, özgürlük kelimesi daha kişisel ve mikro bir anlamı çağrıştırmakta, hürriyet kelimesi ise daha çok makro bir deyim olarak düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada özgürlük kelimesi tercih edilmektedir.

Benzer şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek olarak 1982 T.C. Anayasası metinlerinde hak ve özgürlük kavramları bazen birlikte kullanılmaktadır. Ancak bu noktada, genel kabul gören yaklaşımlar açısından bakıldığında ise; her özgürlük bir haktır, ancak bütün haklar özgürlük olarak düşünülmemektedir. Özgürlük fiili durumu yansıtırken, hak normatif bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Hak, özgürlükleri sağlamak için kişiye hukukça tanınan meşru yetki olarak ifade edilmektedir. Özgürlük bir şeyi yapma ya da yapmama serbestisidir. Dolayısıyla devlet tarafından herhangi bir zorlamaya maruz kalmamayı ifade etmektedir. Hak kavramı ise; özgürlükten daha geniş bir anlam taşımakta ve özgürlüğün yanı sıra, devletten ya da onun aracılığıyla özel

¹ Atilla Yayla, **Özgürlük Yolu Hayek'in Sosyal Teorisi**, 2.B., Ankara: Liberte Yayınları, 2000, s. 22.

² Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları No:603.

kişilerden bir şeyler talep edebilme yetkisini içermektedir.³ Hukuki metinlerde karşılaşılan bu durum ekonomik özgürlük kavramı açısından da geçerlilik taşımaktadır. “Ekonomik özgürlükler” ve “ekonomik haklar” kavramları arasında mevcut bazı farklılıkların tanımlanması kavramsal açıdan oldukça önemlidir.

Öncelikle ekonomik özgürlükler genel olarak negatif anlamda tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu alanda devletin hiçbir müdahalede bulunmaması gerek şart olarak ifade edilmektedir. Oysa ekonomik haklar, pozitif özgürlükler olarak kabul edilmekte ve devletin bu alanda belirlenen amaçlara ulaşması açısından gerekli düzenlemeleri yapması şart koşulmaktadır.⁴

Diğer taraftan ekonomik özgürlükler ile ekonomik haklar arasında ters yönlü bir ilişki söz konusudur. Bireyler, devletten kendilerine ne kadar çok ekonomik hak vermesini isterlerse, devletin de ekonomiye müdahalesi o denli artmakta ve sonuçta bireyin ekonomik ve hatta siyasi özgürlükleri sınırlanmaktadır.⁵ Daha da önemlisi, bireye bu hakların tanınması ile ortaya çıkacak finansman ihtiyacı da yine bireylerin ekonomik kaynaklarından karşılanmaktadır.

B. İktisat Literatüründe Özgürlük Kavramı ve Tanımlanması

Toplum içerisinde sürekli ve dinamik bir şekilde var olan ekonomik ilişkiler dikkate alındığında, özgürlüğün tanımlanması, sınırları ve bu ilişkiler üzerinde yol açtığı etkiler daha da ön plana çıkmaktadır. En basit anlamıyla liberal ve sosyalist ekonomik sistemler arasındaki belirgin farklılığın özgürlükler açısından söz konusu olması, her şeyden önce bu kavramın ekonomi içerisindeki yerini net olarak ortaya koymaktadır. Liberal yaklaşımların sadece felsefi alanlarda değil, ekonominin temel işleyişinde de etkili olması, özgürlük kavramının ekonomik analizinin daha dikkatli yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Klasik liberalizm anlayışıyla birlikte özgürlük kavramı, ekonominin neredeyse temel ilkesi haline dönüşürken, beraberinde önemli tartışmaları da getirmiştir. Tanımlama güçlükleriyle birlikte, sınırlarının belirlenmesinde yaşanan zorluklar, çıkar ilişkilerinin mikro ve makro ekonomik etkilerinin açıklanmasındaki çelişkiler, özgürlük kavramının -bir adım ötesinde ekonomik özgürlük kavramının- açıklanmasını daha da zorlaştırmaktadır.

Antik Yunan felsefesinde, her ne kadar bireysel özgürlük anlamında olmasa bile, kölelikten azat edilerek özgürleştirme sürecinde dört önemli unsur

³ Abdurrahman Eren, **Özgürlüklerin Sınırlanmasında Demokratik Toplum Düzeninin Gereklileri**, İstanbul: Beta Basım, 2004, s. 11.

⁴ Vural F. Savaş, **Anayasal İktisat**, 3.B., İstanbul: AvcıolBasım, 1997, s. 205.

⁵ Vural F. Savaş, a.g.e., s. 206.

tanımlanmaktadır. Bunlar: toplumun korunan bir üyesi olarak hukuki statü, keyfi tutuklamadan masuniyet, istediği işte çalışma hakkı, kendi isteğine göre davranma hakkıdır.⁶ Bu dört önemli unsur bugün bile özgürlük kavramını açıklamada kullanılan ana unsurlar olarak nitelendirilebilir. Günümüzde bile, özellikle 18.yy, liberal yaklaşımlarından itibaren, bu unsurlara en önemli ekleme “mülkiyet hakları” açısından söz konusu olmaktadır. Aslında mülkiyet kavramının hukuki statüsü ise büyük ölçüde Roma Hukuku içerisinde “sözleşme” müessesesi ile şekillenmiş gibi görünse bile bunun özgürlük olarak tanımlanması kolay olmayacaktır. Özel mülkiyet liberal düşüncede, bireyin ekonomik özgürlükleri ile ilişkili görüşlerin ortak paydası olarak ifade edilmektedir. Örneğin; John Locke özel mülkiyeti; doğal düzen içerisinde kişinin varlığının temel şartı olarak ortaya koymakta ve bireyin mülkiyet hakkından istediği gibi yararlanmasını sağlamayı toplumun asli fonksiyonu olarak tanımlamaktadır. Locke’ a göre (1690); “insan doğası itibarıyla özgür, eşit ve bağımsızdır. Hiç kimse, kendi rızası olmaksızın mülkünün dışına atılamaz veya başka birinin politik gücüne tabi tutulamaz.”⁷ Bu şekliyle özgürlük kavramı, liberal düşüncenin merkezinde yer almaktadır. Dolayısıyla bu kavramının açıklanmasında ulaşılan en son nokta büyük ölçüde Klasik ve Neo-Klasik liberal düşüncelerin katkılarıyla ortaya çıkmaktadır.

Liberal düşüncenin iktisadi açıklaması özellikle Klasik liberal doktrin olarak tanımlanmakta ve A. Smith’in “Ulusların Zenginliği” isimli eseriyle (1776) başlatılmaktadır. Merkantilizm ve Fizyokrazi de aslında liberal düşünceden çok uzak olmamakla birlikte, Klasik Liberal Doktrin, ekonomide bilimsel liberal anlayışın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Klasik liberal iktisat, bireyin mübadele özgürlüğü içerisinde kişisel çıkarlarını tatmin etme amacına yönelik olarak ekonomik faaliyetlerini sürdürmesiyle toplumsal çıkarların da tatmin edilebileceğini iddia etmektedir. Kişisel çıkar, “Görünmez El” kavramını açıklamakta ve bu “el” ekonomide bir doğal düzenin gerçekleştirilmesinde etkili olmaktadır. Piyasaların doğal işleyişine yapılacak müdahaleler hem ekonominin dengelerini hem de bireysel özgürlüklerin varlığını ortadan kaldırmaktadır. Kısaca klasik liberal doktrinde özgürlük kavramı, sistemin temelini oluşturmaktadır. Mübadele özgürlüğü, serbest piyasa ekonomisini oluştururken özel mülkiyet kavramını da bünyesinde barındırmaktadır.

Görünmez El kavramının matematiksel bir anlatımla somut olarak açıklanmasına yönelik yaklaşımlar ise, Neo-Klasik liberal akımın ortaya

⁶ Yayla, a.g.e., s. 29.

⁷ Charles K. Rowley, **Özgürlük ve Devlet**, Ankara: Liberte Yayınları, 2002, s. 82.

çıkmasına zemin hazırlamıştır. Matematiksel denge modellerinin varsaydığı şartlar ise, devletin ekonomi içerisindeki yerini ve etkinliğini belirleyen sınırlar haline dönüştürülmüştür. Aslında Neo-Klasik liberal yaklaşım; liberal düşüncede 20.yy’ ın başlarında oluşan sosyal liberalizm ve refah devleti yönündeki “sapma” ya tepki olarak ortaya çıkmaktadır.⁸ Bu düşünce akımı teorilerini toplumdan bireye yöneltmekte, böylece birey ve serbest piyasa, tekrar ekonominin temel belirleyici unsurları haline getirilmektedir. Bütün bu gelişmelerle birlikte Klasik liberalizm’in özgürlük yaklaşımı siyasal ve iktisadi boyutlarıyla şekillenmekte ve dört temel ilkeye dayandırılmaktadır. Liberal yaklaşımların bu dört temel ilkesi;⁹ birey hakları ve siyasal özgürlükler, temsili sisteme dayalı sınırlı hükümet, hukuk devleti veya kanun önünde eşitlik, sözleşme özgürlüğü ve piyasa ekonomisi olarak sıralanmaktadır. Bu sıralama aynı zamanda, Neo-klasik liberal doktrinde devlet kavramının, geleneksel liberal bakıştan daha geniş ilgi alanına sahip olduğunun da bir işaretidir. Hatta liberal düşüncede devlet ve birey karşı karşıyadır ve bireyin devlet dışında, devletten bağımsız bir alanı mevcuttur. Devletsiz alanda bireyin özgürlüğü ilke bazında sınırsız¹⁰ olarak tanımlanmaktadır.

Neo-klasik liberal düşüncenin Büyük Kriz’den günümüze gelişim süreci izlendiğinde, çok önemli teorisyenlerin ve ekollerin varlığı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak, iktisat literatüründe Frederich A. Hayek , özgürlük kavramının tanımlanması açısından en temel referans noktalarından birisi olarak kabul edilmektedir.¹¹ Dolayısıyla Hayek’te özgürlük tanımının incelenmesi, iktisat biliminin (ekonomi politik) özgürlük kelimesine bakışını ve ekonomik özgürlükler kavramının özgün açıklamasını kolaylaştırmaktadır.

En basit tanımıyla özgürlük; bireyin, başkasının keyfi iradesinin zorlamasına maruz bırakılmaması durumudur.¹² Daha geniş bir ifadeyle özgür olmak, bir insanın, onu keyfi bir kararla belirli bir şekilde davranmaya zorlayabilecek bir kimsenin iradesine tabi olmaksızın, kendi kararlarına ve planlarına uygun bir şekilde eylemde bulunabilmesi imkânıdır. Bu tanımlama F.

⁸ Mustafa Erdoğan, **Liberal Toplum Liberal Siyaset**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1998, s. 14.

⁹ Mustafa Erdoğan, a.g.e., s. 10.

¹⁰ Abdurrahman Eren, a.g.e., s. 22.

¹¹ Raymond Plant, “Neo-liberalism and the Theory of The State...”, **The Political Quarterly Publishing**, 2004, s. 24.

¹² Eamonn Butler, **Hayek**, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları No:7, 1996, s. 29.

A. Hayek'e göre, özgürlüğün orijinal anlamını oluşturmaktadır.¹³ Hayek'e göre özgürlük; insanın sadece diğer insanlarla olan ilişkileriyle bağlantılı olan bir kavramdır. Dolayısıyla özgürlük doğal-fiziksel değil sosyal bir olaydır ve ancak sosyal ilişkiler bağlamında ortaya çıkmaktadır.¹⁴

Özgürlük kavramının bu şekilde tanımlanması, özgürlüğün fiziksel yeteneklerle ilişkilendirilmesini ve aynı zamanda güç, kudret, zenginlik gibi unsurların özgürlük olarak nitelendirilmesini ortadan kaldırmaktadır. Sosyal bilimlerde özgürlük kavramının anlaşılabilirliği açısından bu sınırlandırma önemlidir. Zira özgürlük kavramının, geniş bir alandan, sadece insan ilişkilerine indirgenmesi, ekonomik özgürlüklerin açıklanmasını kolaylaştırmakta ve toplumsal bir kavram haline dönüştürmektedir.

Benzer bir yaklaşımla ama başka bir tanımlamada ise özgürlük; kişinin istediği gibi olmakta veya istediği gibi hareket etmekte herhangi bir engelle karşılaşmaması olarak tanımlanabilmektedir.¹⁵

Ekonomik özgürlüğün temeli; kişisel tercih, özel mülkiyet ve mübadele serbestliği olmak üzere üç ana unsur tarafından oluşturulmaktadır.¹⁶ Dolayısıyla ekonomik özgürlük, yasal yollardan edinilen mülklerin korunmasını ve bireylerin gönüllü mübadele işlemlerinde serbest olmalarını tanımlamaktadır. Ekonomik özgürlüğün mevcut bulunduğu bir ülkede, devletin en temel işlevi; özel mülkiyetin korunması ve sözleşmelerin yerine getirilmesinde zorlayıcılık unsurunu gerçekleştirmesidir.

C. Kişisel Özgürlükler İçerisinde Ekonomik Özgürlükler

Ekonomik özgürlük kavramı, koruyucu (negatif) haklar ve müdahaleci (pozitif) haklar olmak üzere iki temel hukuk perspektifi içerisinde değerlendirilebilir. Her ikisi de, ekonomik özgürlüğün yapısında mutlak surette mevcuttur. Ancak özellikle koruyucu haklar, ekonomik özgürlük kavramı ile tamamen örtüşmektedir. Zira koruyucu haklar, bireyin, diğerlerinin uygun olmayan veya tecavüzkâr davranışlarından korunmasını ve diğerlerinin mülkiyetini ihlal etmemesini (saldırmazlığı) tanımlamaktadır. Bu özelliği ile "negatif haklar" veya saldırmazlık içerdiği için, tüm bireyler aynı zamanda sahip olabilmektedirler.¹⁷

¹³ Yayla, a.g.e., s. 23.

¹⁴ Yayla, a.g.e., s. 23

¹⁵ Mustafa Erdoğan, a.g.e., s. 97.

¹⁶ Güneri Akalın, **Türkiye'de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz**, TİSK Yayınlar, Ankara: TŞOF Mat., 2001, s. 91.

¹⁷ James Gwartney, Robert Lawson, William Easterly, **Economic Freedom of the World 2006 Annual Report**, The Fraser Institute, 2006, s.6.

Müdahaleci haklar ise; diğerinin aksine, gıda, giyim, konut, sağlık hatta minimum gelir sağlanmasını içerdiğinden, başkalarının üzerine “zorunlu çalışma mükellefiyeti” yüklemektedir. Bu nedenle müdahaleci haklar, başkalarının işgücü ve serveti üzerinde mevcut olduğu için ekonomik özgürlük kavramının özü ile bağdaşmamaktadır.¹⁸ Bu noktada anayasalarda yer alan ekonomik ve sosyal haklar başlığı, tartışmasız olarak müdahaleci haklar niteliğini bünyesinde taşımaktadır. Bu başlık altında yer alan düzenlemeler, başkalarının mülkiyeti üzerine zorunlu mükellefiyet getirmekte, aynı zamanda zorunlu gelir ve servet transferlerini tanımlamaktadır. Özetle anayasaların ekonomik ve sosyal haklarla ilgili hükümleri aslında müdahaleci haklar niteliğinde oldukları için ekonomik özgürlük kavramına ters düşmektedirler. Bu nedenle, bireylerin, siyasi kurumların ve Anayasa Mahkemeleri’nin ekonomik ve sosyal hakları yorumlarken, bunların varlıklarının ve boyutlarının, ülkedeki ekonomik özgürlükleri ihlal ettiklerini dikkate almaları yerinde olacaktır. Aslında hiçbir sosyal adalet veya sosyal refah hizmetleri kaygısı, ekonomik özgürlüklerin ihlalini haklı göstermez.¹⁹ Bu noktada “hukuk devleti” ve “sosyal devlet” kavramları karşı karşıya gelmektedir. Ancak önceliğin birincisinde olacağının dikkate alınması hem hukuk hem de iktisat açısından doğru olmaktadır.

Hukuk sistemleri içerisinde kişisel özgürlükler; siyasi, sivil (medeni) ve ekonomik özgürlükler olmak üzere şekillendirilmektedir. Siyasi özgürlükler; kamu yetkililerinin seçilmesi ve siyasal kararların alınması ile ilişkilidir. Dolayısıyla tüm yetişkin bireylerin siyasi sürece katılabilmesi, seçimlerin dürüst ve rekabetçi olması, siyasi özgürlüklerin gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Sivil (medeni) özgürlükler ise; basın özgürlüğü, gösteri, toplanma, alternatif dini görüşlere sahip olma, adil yargılanma, korkmadan ve baskıya uğramadan görüşlerini ifade edebilme hakları olarak kısaca tanımlanmaktadır. Ekonomik özgürlük kavramı olarak, piyasa ekonomileri açısından bir derece ya da aşama olarak ortaya konulabilir. Zira piyasa ekonomilerinin merkezinde mübadele özgürlüğü, serbest rekabet, kişilik ve mülkiyet haklarının korunması yer almaktadır.²⁰ Ekonomik özgürlükler ise bu noktada; bireysel tercih, özel mülkiyet ve mübadele özgürlüğünün varlığı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya, bireye sağlanan politik ve medeni hakların eşit paylaşımı eklendiğinde, ekonomik özgürlük kavramı büyük ölçüde politik özgürlüğü çağrıştırmaktadır. Bu nedenle aslında, ekonomik, politik, medeni özgürlükler aynı ilkesel değerleri içermektedir. Dolayısıyla ekonomik özgürlükler de, tıpkı

¹⁸ Akalın, a.g.e., s. 92.

¹⁹ Akalın, a.g.e., s. 92.

²⁰ Niclas Berggren, “The Benefits of Economic Freedom: A Survey”, **The Independence Review**, VIII, No: 2, Fall 2003, s. 193.

siyasi ve medeni özgürlükler gibi, anayasal ve yapısal korumaya değer kavramlardır.²¹

Ancak bir ülke, büyük ölçüde politik özgürlüğe sahip olsa bile eş zamanlı olarak sınırlı bir ekonomik özgürlük söz konusu olabilmektedir. Tarihsel olarak bu durumun en iyi örneği Hindistan'dır.²² Diğer taraftan büyük ölçüde ekonomik özgürlüğe sahip olan bir ülkede politik süreç fazlasıyla sınırlanmış olabilmektedir. Son birkaç on yıl boyunca Hong Kong bu durumun en açık örneği olarak ortaya konulmaktadır.²³ Sonuç olarak, ekonomik, siyasi ve medeni özgürlüklerin aynı anda, her toplumda mevcut olması beklenmemelidir.

D. Ekonomik Özgürlüklerin Ölçülmesi ve Endeksler

Ekonomik özgürlüklerin ölçülmesi, bir ekonominin milli geliri veya bir adayın toplam oylarının ölçüm kadar basit olmamaktadır. Özgürlük nicelikten daha çok bir nitelik olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla kesin bir miktar ölçümü her açıdan subjektif ve kaçınılmaz olarak belirsizlik taşımaktadır. Bu nedenle ülkelerin, miktarların rakamsal ölçümünden ziyade ekonomik özgürlük puanlarına göre sıralanması daha doğru sonuçlar içerebilmektedir. Ekonomi deyimiyle; özgürlükler, "kardinal" ölçümden çok "ordinal" ölçümlere odaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında; örneğin; "Somali 0.5 birim ekonomik özgürlük içerirken, İsviçre, 10 birim ekonomik özgürlüğe" şeklinde bir ifade yerine, "İsviçre, Somaliden daha ekonomik özgürlüğe" ifadesi bilimsel olarak kabul edilmelidir.²⁴

Ekonomik özgürlüklerin ölçümü noktasında en önemli girişim olarak, Fraser Institute tarafından yıllık raporlar şeklinde düzenlenen Economic Freedom Index of The World (EFI) gösterilmektedir. Endeksin kökenleri Fraser Institute ve Michael A. Walker ile Milton Friedman öncülüğünde, 1986 ile 1994'e kadar uzanan, ülkelerin kurumsal ve politik açılardan ekonomik özgürlüklerinin nasıl ölçülebileceği konusuna odaklanmış bir dizi konferansa dayanmaktadır.²⁵ EFI koruyucu haklar yaklaşımını yansıtmaktadır. Daha önce

²¹ Gwartney, a.g.e. , s.6.

²² Benzer şekilde; İsrail, İsveç gibi ülkeler de siyasi ve sivil özgürlükleri koruyor olmalarına rağmen, vergileme, kamu harcamalarının boyutu ve regülasyon uygulamaları ile ekonomik özgürlükleri kısıtlayabilmektedir. Bu konuda bkz: Akalın, a.g.e., s. 93.

²³ Gwartney, a.g.e. , s.6.

²⁴ Steve Hanke, Stephen J.K. Walter, "Economic Freedom, Prosperity and Equality: A Survey", **The Cato Journal**, Vol:17, No:2, s. 4. Bu çalışma 1997 yılında ABD Senatosu Ekonomi Komitesi'ne rapor olarak da sunulmuştur.

²⁵ Gwartney, a.g.e., s.5.

de ifade edildiği gibi, koruyucu haklar tüm bireylerin aynı zamanda sahip olabileceği “negatif haklar” kapsamında tanımlanmaktadır.

EFI bir dizi metodolojik amaç üzerine inşa edilmektedir. Metodolojik olarak endeksin mümkün olduğunca geniş bir zaman serisi üzerinde çok sayıda ülkeyi içerecek şekilde oluşturulması gerekmektedir. Bunun sonucu olarak, ekonomik özgürlük içerisinde pek çok tuhaf ama kendine özgü ülkesel veya dönemsel özellikler (parazitler) endekse dahil edilmemektedir. İkinci olarak endeks oranlarının oluşturulmasında kullanılan tüm veriler IMF, Dünya Bankası, Dünya Ekonomik Forumu gibi uluslararası kaynaklardan sağlanmaktadır. Doğrudan bir ülkeyle ilişkili tek bir kaynaktan veri toplanması oldukça seyrek başvurulan bir yöntem olarak ifade edilmektedir. Son olarak veri kaynaklarının mümkün olduğunca şeffaf olarak ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Söz konusu endeks, 37 bileşime bölünmüş beş ana gruptan oluşmakta ve 1970’ de 54 ülke ile başlayarak 2000’de 123 ülkeyi içerecek şekilde ekonomik özgürlük derecelerini ölçmektedir.²⁶ Endeksin ölçümlenmesinde 0-10 arası puanlamalar söz konusudur. En düşük puan olarak 0, ekonomik özgürlüklerin en küçük değerlerini tanımlarken, 10 puan en geniş ekonomik özgürlük seviyesini vermektedir.²⁷ Ekonomik Özgürlük Endeksini tanımlayan 5 ana grup ise sırasıyla; (1) Devletin Boyutu; kamu harcamaları, vergiler ve kamu girişimleri, (2) Hukuk Sistemi ve mülkiyet haklarının korunması, (3) istikrarlı parasal girişim, (4) Dış ticaret özgürlüğü, (5) Kredi Emek ve İş Piyasalarına İlişkin Düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik Özgürlük Endeksini oluşturan unsurların daha detaylı bir açılımı Tablo 1’de ortaya konulmaktadır.

TABLO 1.

Ekonomik Özgürlük Endeksinin Oluşumu

1. Devletin Boyutu (harcama, vergi, girişim)
 - A. Toplam tüketim içerisinde kamu tüketimi
 - B. Transfer ve sübvansiyonların GSYİH'a oranı
 - C. Kamu girişim ve yatırımlarının GSYİH'ya oranı
 - D. Marjinal vergi oranı
2. Hukuki yapı ve mülkiyet haklarının korunması

²⁶ Berggren, a.g.e., 194.

²⁷ Miroslav Prokopijevic, “Does Growth Further Improve Economic Freedom, Earhart Foundation and Atlas Economic Research Foundation, March 2002, s.6.

- A. Yargı bağımsızlığı (GCR)
 - B. Tarafsız yargılama (yargı tarafsızlığı) (GCR)
 - C. Düşünce özgürlüğü (ICGR)
 - D. Politik süreç ve askeri müdahale (ICGR)
3. İstikrarlı Parasal Giriş (Erişim)
- A. Son 5 yıl içerisinde ortalama yıllık para arzı artışından son 10 yıl içerisindeki ortalama yıllık reel GSYİH'in çıkarılması
 - B. Son 5 yıllık standart enflasyon ve sapması
 - C. En son enflasyon oranı
 - D. İç ve dış banka hesapları özgürlüğü
4. Yabancıların Ticaret Özgürlüğü
- A. Dış ticaret vergileri
 - B. Ticaret sınırlamalarına yönelik düzenlemeler
 - C. Ticaret hacminin beklentilerle karşılaştırılması
 - D. Resmi döviz kuru ve karaborsa döviz kurları
 - E. Uluslar arası sermaye piyasaları kontrolleri
5. Kredi, emek ve iş düzenlemeleri
- A. Kredi piyasaları
 - B. Emek Piyasaları
 - C. İş Piyasaları

GCR: Global Competitiveness Report

ICGR: Uluslararası Ülke Risk Rehberi

Kaynak: Economic Freedom of The World, 2006 Annual Report, s.8.

Ekonomik özgürlüklerin ölçülmesine yönelik olarak gerçekleştirilen bir diğer uygulama ise, The Index of Economic Freedom olarak ifade edilebilir. The Heritage Foundation tarafından, 1994'den itibaren yıllık olarak yayımlanmaktadır. Endeks; her biri bireysel ve toplumsal refahın geliştirilmesinde hayati bir öneme sahip olan, 10 adet bireysel özgürlüğün basit

ortalamasından oluşmaktadır.²⁸ İlk olarak iş veya girişim özgürlüğü, yenilikçi yatırımların çabuk ve kolay bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Ağır ve gereksiz düzenlemeler, girişim özgürlüğü açısından oldukça zararlı sınırlamalardır. İkinci olarak ticaret özgürlüğü; mal ve hizmetlerin dış ticaretinde sınırlamaların derecelerini tanımlamaktadır. Bu noktada ithalat ve ihracat üzerinde kısıtlamaların bulunmaması önem taşımaktadır.

Endekste yer alan üçüncü başlık olarak parasal özgürlük; fiyat kontrolleri ve fiyat istikrarı derecelerini içermektedir. Enflasyon ve fiyat kontrollerinin her ikisi de piyasa işleyişini bozucu niteliktedirler. Dolayısıyla mikro ekonomik müdahaleler olmaksızın gerçekleştirilen fiyat istikrarı, serbest piyasanın ideal durumudur. Kamu kesiminin ağırlığının ölçüldüğü başlık; kamu girişimleri, transferler ve kamu tüketimini içeren kamu harcamalarından oluşmaktadır. İdeal olarak devletim minimum harcamayla sadece gerçek anlamda kamu mallarını arz etmesi söz konusu olacaktır. Mali özgürlük ise; kamu gelirleri açısından devletin ağırlığının derecesidir. Bu kavram GSYİH’da vergi gelirlerinin oranı, bireysel ve kurumsal gelir vergisi oranlarını içermektedir.

Mülkiyet özgürlüğü; özel mülk ediniminde bireysel yeteneklerin değerlendirilmesidir. Mülk ediniminde kamusal zorlayıcılardan arındırılmış hukuki düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, bu başlıktaki puanlama açısından önem taşımaktadır. Yatırım özgürlüğü ise endekste; sermayenin ve özellikle yabancı sermayenin serbest dolaşımı olarak ifade edilmektedir. Yolsuzluk; iş çevreleri üzerinde siyasi, ekonomik, hukuki yozlaşmaların oransal miktarlarına dayalı ölçümleri tanımlamaktadır. Bu ölçümler ise; Transparency International tarafından hazırlanan Uluslararası Yolsuzluk Algılama Endeksleri yardımıyla gerçekleştirilmektedir. Son başlık olarak endekste yer alan işgücü özgürlüğü ise; kamu sınırlamaları olmaksızın işgücü ve işveren arasındaki etkileşimin değerlendirilmesinden oluşmaktadır.²⁹

Freedom House, tarafından oluşturulan Economic Freedom Indicator ise özellikle kadın hakları ve azınlık hakları gibi medeni haklar üzerinde yoğunlaşan çalışmalarını 1995 yılından itibaren gerçekleştirmektedir.

Bölgesel olarak Avrupa Birliği’ni esas alan, ancak büyük ölçüde Fraser Institute tarafından dünya ölçeğinde oluşturulan EFI’ye benzer özellikler taşıyan çalışmalar da gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmaların bir örneği olarak; Avrupa Ekonomik Özgürlük Endeksi (EEFI), 2000 yılı içerisinde İtalyan Gazetesi Corriera della Sera sponsorluğunda Centro Eiuadi isimli kuruluşa,

²⁸ William W. Beach, Tim Kane, **2007 Index of Economic Freedom**,The Heritage Foundation- Wall Street Journal, Chapter 3, s.39.

²⁹ Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: www.heritage.org

Gabriel Guggiolo, Paolo Bussi, Giovanni Ronca tarafından sunulan bir raporla gerçekleştirilmiştir.³⁰

EFI ile büyük ölçüde benzeşmesine karşın EEFI altı ana başlıkta ve özellikle devletin boyutu ve vergilendirme yapısı üzerinde durmaktadır. Bu başlıklar şu şekilde sıralanabilir:³¹ (I) Devletin Hacmi: Kamu tüketimi, Toplam Gelirler, Toplam Harcamalar. (II) Ekonomik Yapı: Bürokrasi Derecesi, İşsizlik, Bilgi Teknolojisi Kullanımı, Zorunlu Askerlik. (III) Hukuki Yapı: Kanunilik, Yolsuzluk. (IV) Vergilendirme Yapısı: Vergi Yükü, Ücret Vergilendirmesi, Emek Üzerinde toplam Vergiler, Devlet katkısı. (V) Para Piyasaları ve Fiyat İstikrarı: Parasal Genişleme, Enflasyonda standart sapma, Enflasyon (VI) Kredi Piyasaları: Özel Sektör Kredileri, Negatif Faiz Oranları.

Ekonomik özgürlüklerin ölçülmesine ilişkin endeksler dikkate alındığında; ekonomik özgürlükler genellikle devletin ekonomik hacmi, ekonominin yapısı ve vergilendirme süreciyle yakından ilişkili gözükmektedir. Örneğin; kamu harcamalarının artması siyasi yozlaşma sürecinde, ekonominin işleyiş yapısını bozarak, tüketici tercihlerinin önemini kaybetmesine yol açmaktadır.³² Daha açık bir ifadeyle bu artış; siyasi kararların, piyasa kararlarının önüne geçmesi ve daha etkin olması anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla zor kullanan siyasi karar alma süreçleri daha büyük ölçüde kaynak tahsisine yönelirken, zor kullanmayan piyasa karar alma süreci daha az kaynak tahsis edecek, yani ekonomik özgürlükler azalacaktır.³³

Aynı şekilde transfer ve sübvansiyon uygulamaları da, kamu kaynaklarının belirli bir toplum kesimine aktarılması anlamını taşımaktadır. Çarpıcı olan nokta kamu kaynaklarının elde edilmesi noktasında temel finansman kaynağının vergi gelirlerinden oluşmasıdır. Bir bakıma mükelleflerden cebir unsuru altında elde edilen vergiler, siyasi kararlarla belirli kesimlere kullanılmaktadır. Vergisel düzenlemelerin artması, bireylerin ekonomik özgürlükleri açısından sınırlayıcı etkilere yol açmaktadır.

İş ve çalışma hayatı üzerinde yoğunlaşan ve regülasyon olarak tanımlayabileceğimiz uygulamalar, hem ekonomik özgürlüklerin gelişim sürecini hem de serbest piyasa ekonomisinin işleyişini etkilemektedir.

³⁰ The European Economic Freedom Index hakkında bakınız: www.centroinaudi.it, www.corriere.it.

³¹ Gwartney, a.g.e., s.7.

³² M. Okan Taşar, "Siyasi Yozlaşma ve Kamu Ekonomisi", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: Sayı:14, Sayı:2, Yıl:2006, s.357.

³³ Akalın, a.g.e., 94.

II. TÜRKİYE’DE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN GELİŞİMİ

Ülkelerin ekonomik özgürlükler açısından incelenmeleri çoğunlukla endekslerde tanımlanan puanların değerlendirilmesi suretiyle mümkün olmaktadır. Ekonomik özgürlük endekslerinde yer alan temel unsurların söz konusu ülkede izlediği seyir, analizlerin gerçekleştirilmesinde en önemli belirleyicidir. Her ne kadar ölçüm açısından teknik verilerin yetersiz olduğu düşünülse de sonuçta bir ülke ile ilgili olarak genel bir yargıya ulaşılması mümkün olmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi; ekonomik özgürlük puanları rakamsal olarak değil ama karşılaştırmalı ve orantılı olarak anlam taşımaktadır.

Ekonomik özgürlük endeksleri açısından yapılan değerlendirmelerde daha çok EFI dikkate alınmakta ve ülke gelişimleri bu endeks üzerinden izlenebilmektedir. Bu bölüm içerisindeki incelemelerde, Türkiye’nin ülke puanı ve bu puanın yıllar itibarıyla gösterdiği değişime ek olarak, ekonomik özgürlüklerin ana unsurlarını oluşturan, özellikle, devletin hacmi ve ekonominin yapısı başlıklarında yaşanan değişiklikler de ortaya konmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yaşanan gelişmelerin sebepleri ve yol açtığı sonuçların yorumlanması, bu çalışmada, en az ekonomik özgürlük sıralaması kadar anlam taşımaktadır. Bu açıdan öncelikle, başlangıcından bugüne kadar, Türkiye’nin ekonomik özgürlük puanlarının incelenmesi, daha sonra ise yine aynı zaman dilimi içerisinde, diğer unsurlarda meydana gelen değişikliklerin ortaya konulması önem kazanmaktadır.

A. Türkiye’nin Ekonomik Özgürlük Puanları

2006 Ekonomik Özgürlükler Raporu açısından bir değerlendirme yapıldığında; 2004 yılı için; Türkiye 130 ülkenin yer aldığı endeks içerisinde 6.0 puanla 83. sırada yer almaktadır.³⁴ Ülkeler arası sıralamadan daha çok ülke

³⁴ Economic Freedom of the World 2006 Annual Report içerisinde ifade edilen bu sıralamaya benzer şekilde Heritage Foundation tarafından oluşturulan Index of Economic Freedom 2007 Report açısından ise, Türkiye’nin 10 ana başlıkta yapılan değerlendirmeleri sonucunda 2007 ekonomik özgürlükler puanı 59.3 olarak ölçülürken, 157 ülke arasında 83. sırada yer almaktadır. Ülke puanları ortalaması 60,6 olarak dikkate alınmaktadır. Ana başlıklar açısından Türkiye’nin puanları ve parantez içerisinde dünya ortalamaları ifade edildiğinde ise; iş özgürlüğü ana başlığında 67,4 (62,8) – ticaret özgürlüğü 76 (64)- Mali özgürlük 79,4 (82,8)- Kamu politikalarından özgürlük 69,9 (70,2)- Parasal özgürlük 70 (75,1)- Yatırım özgürlüğü 50 (49,6)- Finansal özgürlük 50 (52)- Özel mülkiyet 50 (45,6)- Yolsuzlukların önlenmesi 35 (41,2)- Emek özgürlüğü 45,4 (62,3) puanlamasıyla tanımlanmaktadır. Çalışmamız özellikle EFI ölçümlerine dayandırıldığı için Heritage Foundation endeksi dipnot olarak

puanının dikkate alınması ve bu puanın dönemler itibariyle izlenebilmesi önem taşımaktadır. Çünkü endekste yer alan ülke sayılarının dönemler itibariyle farklılık gösterdiği ortadadır. Diğer taraftan ekonomik özgürlük puanları 7 ile 10 arasında olan ülkeler “özgür”, puanı 5 ile 6.999 olan ülkeler “kısmen özgür” ve puanı 4.999’dan daha düşük olan ülkeler ise “özgür olmayan” ülkeler olarak değerlendirilmektedir.³⁵ Dolayısıyla Türkiye’nin ekonomik özgürlükler açısından yer aldığı grup net olarak görülebilmektedir. Tablo 2, Türkiye’de ekonomik özgürlüklerin 1970 ile 2004 yılı arasındaki dönemde, puan olarak gelişimini göstermektedir.

Tablo 2. Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Puanları 1970–2004

| Yıllar | Puanlar |
|--------|---------|
| 1970 | 3,6 |
| 1975 | 3,8 |
| 1980 | 3,5 |
| 1985 | 4,7 |
| 1990 | 4,8 |
| 1995 | 5,8 |
| 2000 | 5,8 |
| 2001 | 5,3 |
| 2002 | 5,5 |
| 2003 | 5,8 |
| 2004 | 6,0 |

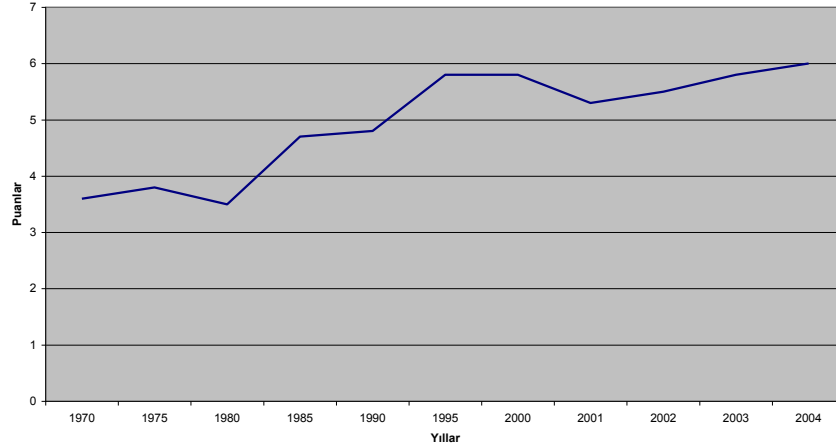
Kaynak: Economic Freedom of the World, 2006 Annual Report, s. 21

ortaya konulmaktadır. Bu endekisle ilişkili olarak daha geniş bilgi için bkz: www.heritage.org

³⁵ John A. Tures, “Economic Freedom and Conflict Reduction: Evidence From The 1970s, 1980s and 1990s”, *Cato Journal*, Vol:22, No:3, 2003, s. 535.

Ekonomik Özgürlük Kavramı ve Türkiye’de Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi

Grafik 1. Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Puanlarının Yıllar İtibariyle Gelişimi



Ayrıca, endeksi oluşturan beş ana başlık ve bu başlıklarda ekonomik özgürlük puanları dikkate alınarak sıralama yapılması, endeksin yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu ana başlıklar ise; daha öncede tanımlandığı gibi,(1) Devletin boyutu, (2) Hukuki yapı, (3) Parasal yapı, (4) Dış ticaret, (5) Regülasyonlar şeklinde sıralanmaktadır. Tablo 3 Türkiye'nin ekonomik özgürlük puanını oluşturan ana unsurların 1985-2004 döneminde değişimini ve 2004 yılı için ülke sıralamasını vermektedir.

TABLO 3. Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Puanlarının Ana Unsurlarında Yıllar İtibariyle Değişim 1985–2004

| Ana Unsurlar | 1985 | 1990 | 1995 | 2000 | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | Ülke Sıralaması |
|-----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|-----------------|
| Devletin Boyutu | 4,9 | 5,8 | 6,9 | 7,1 | 6,7 | 7,0 | 7,0 | 7,3 | 28 |
| Hukuki Yapı | 5,8 | 4,5 | 4,8 | 5,4 | 4,1 | 4,5 | 5,3 | 5,2 | 64 |
| Parasal | 2,3 | 3,3 | 3,2 | 3,6 | 3,6 | 4,1 | 4,8 | 5,1 | 124 |
| Dış ticaret | 5,6 | 5,0 | 7,2 | 7,2 | 7,2 | 6,9 | 7,0 | 7,0 | 61 |
| Regülasyon | 5,2 | 5,1 | 6,1 | 5,7 | 4,9 | 5,0 | 5,1 | 5,3 | 108 |
| A. Kredi P. | 6,7 | 5,4 | 7,6 | 6,7 | 6,0 | 6,1 | 6,2 | 5,9 | 113 |
| B. Emek P. | - | 5,2 | 5,4 | 4,5 | 4,4 | 4,4 | 4,5 | 4,3 | 84 |
| C. İş P. | - | | 5,5 | 5,9 | 4,3 | 4,6 | 4,7 | 5,5 | 38 |

Kaynak: Economic Freedom of the World, 2006 Annual Report, s. 17 ve s. 164'den oluşturulmuştur.

1. Devletin Boyutu

Bu alan, mal ve hizmetlerle kaynakların tahsisinde politik sürecin genişliğini dolayısıyla kamu sektörünün boyutlarını tanımlamaktadır. Hükümet bireysel harcamalara oranla kamu harcamalarını arttırdığında kişisel tercihler ve ekonomik özgürlükler yer değiştirmekte ve ekonomik özgürlükler azalmaktadır. Aynı şekilde hükümet harcamaları toplam harcamalar içerisinde arttıkça, politik tercihler özel tercihlerin yerine geçmektedir. Diğer taraftan transfer ve sübvansiyonlar ekonomik özgürlüğü azaltmaktadır.

Ayrıca kamu girişimlerinin karar süreci özel girişimlerin karar sürecinden farklılık göstermektedir. Kamu girişimleri korunmuş piyasalarda faaliyet göstermektedir. Bu nedenle toplam üretimde kamu girişimlerinin payının artması ekonomik özgürlükleri azaltmaktadır. Son olarak; yüksek marjinal vergi oranları ve düşük gelir eşikleri, ekonomik özgürlük puanlarının düşük gerçekleşmesine yol açmaktadır.³⁶

Sonuç olarak, toplam tüketim içerisinde kamu tüketiminin düşük, kamu girişimlerinin az ve marjinal vergi oranlarının düşük olduğu ülkeler bu bölümde en yüksek puanla değerlendirilmektedirler.

Türkiye'nin, devletin boyutuyla ilişkili ekonomik özgürlük puanları, genel olarak yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak dikkat çekici olan nokta, 2000 yılı itibarıyla 7,1'e ulaşan puanın 2001'de 6,7'ye gerilemesidir. Bu gelişme ekonomide yaşanan krizin derinliği noktasında fikir verici olmaktadır. Zira 1990-1995 döneminde 6,7 olarak gerçekleşen ülke puanı, yükselme eğilimini, krizden sonraki dönemde kaybetmiş ve bu puana 2002 ve 2003 yılında ancak ulaşabilmiştir. Bu durum, kriz döneminde devletin ekonomi üzerinde, özellikle düzenleyici fonksiyonunun arttığına önemli bir göstergesi olarak dikkat çekmektedir. Bu gelişme, sadece bu alanla ilgili ekonomik özgürlük puanlarını değil, 5 ana başlığın her birini aynı şekilde etkilemektedir. Ancak 2000-2001 döneminde ekonomide gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerin, kriz döneminde ortaya çıkan olumsuz etkilerin, ilerleyen dönemlerde ortadan kalkmasına yardımcı olduğu ve devletin boyutunu genişletmediği savunulabilir. Aksi takdirde gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerin ekonomik özgürlük puanlarındaki düşüşü devam ettirmesi söz konusu olabilirdi. Dolayısıyla önemli yapısal dönüşümlerin yaşandığı 2001 döneminde, ekonomik özgürlükler açısından, geçici kabul edilebilecek bir daralma oluştuğu, ilerleyen dönemlerde tekrar yükselme eğilimine girildiği iddia edilebilmektedir.

Türkiye'nin bu alandaki ekonomik özgürlük puanlarının gelişiminin anlaşılabilmesi açısından, seçilmiş bazı ülke puanlarıyla karşılaştırılması daha anlamlı olmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerle yapılacak

³⁶ Gwartney, a.g.e., s.10.

Ekonomik Özgürlük Kavramı ve Türkiye’de Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi

kıyaslamalar daha net fikir sahibi olunmasını kolaylaştırmaktadır. Benzer ekonomik performansa sahip olan Yunanistan, Portekiz, İspanya, Polonya gibi üye ülkelere ek olarak daha ileri ekonomilere sahip Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin ekonomik özgürlük puanları incelendiğinde, Türkiye’nin durumu daha da netleştirilmiş olacaktır. Ayrıca bu ülkelere ek olarak, gelişmekte olan ekonomiler tanımlaması içerisinde yer alan Arjantin, Rusya, Meksika, Brezilya gibi ülkelerin ekonomik özgürlük puanları da Tablo 4’de ortaya konulmaktadır.

TABLO 4. Ekonomik Özgürlük Puanları Açısından Ülke Karşılaştırması (2004)

| Ülkeler | Ekonomik Özgürlük Puanı | Dünya Sıralaması | 1. Devletin Boyutu | 2. Hukuki Yapı | 3. Parasal Yapı | 4. Dış Ticaret | 5. Regülasyon | | |
|------------|-------------------------|------------------|--------------------|----------------|-----------------|----------------|---------------|--------|------|
| | | | | | | | A Kredi | B Emek | C İş |
| Hong Kong | 8,7 | 1 | 9,1 | 7,5 | 9,2 | 9,5 | 8,9 | 8,6 | 7,4 |
| ABD | 8,2 | 3 | 7,6 | 7,8 | 9,7 | 7,6 | 8,3 | 7,9 | 6,9 |
| İngiltere | 8,1 | 6 | 6,7 | 8,9 | 9,4 | 7,9 | 9,2 | 6,9 | 6,8 |
| Almanya | 7,6 | 17 | 5,8 | 8,8 | 9,6 | 8,2 | 7,9 | 3,3 | 6,1 |
| Portekiz | 7,4 | 20 | 6,0 | 7,6 | 9,5 | 7,7 | 8,4 | 5,9 | 5,3 |
| Fransa | 7,3 | 24 | 4,7 | 7,7 | 9,6 | 7,8 | 8,2 | 5,7 | 6,3 |
| İspanya | 7,2 | 30 | 5,2 | 6,4 | 9,6 | 8,0 | 8,6 | 6,2 | 5,4 |
| İtalya | 6,9 | 45 | 5,6 | 5,8 | 9,6 | 7,5 | 7,5 | 5,5 | 5,7 |
| Yunanistan | 6,8 | 48 | 6,0 | 5,6 | 9,7 | 7,2 | 7,9 | 4,0 | 5,2 |
| Polonya | 6,7 | 53 | 5,8 | 5,8 | 9,2 | 7,0 | 8,1 | 4,8 | 4,8 |
| Meksika | 6,6 | 60 | 8,1 | 4,5 | 7,9 | 7,2 | 7,3 | 5,5 | 3,6 |
| Arjantin | 6,2 | 74 | 8,2 | 3,8 | 7,4 | 6,2 | 6,8 | 5,1 | 3,9 |
| Türkiye | 6,0 | 83 | 7,3 | 5,2 | 5,1 | 7,0 | 5,9 | 4,3 | 5,5 |
| Brezilya | 5,9 | 88 | 6,3 | 4,2 | 7,7 | 6,4 | 5,6 | 5,0 | 3,9 |
| Rusya | 5,6 | 102 | 5,6 | 4,3 | 6,0 | 6,7 | 6,7 | 5,8 | 3,5 |

Kaynak: Economic Freedom of the World, 2006 Annual Report, Summary Economic Freedom Ratings 2004 ve Country Data Tables ile oluşturulmuştur

Ana başlıklar açısından bir değerlendirme yapıldığında; Türkiye açısından devletin hacmi veya boyutuyla ilişkili olarak, Avrupa Birliği ülkelerine göre daha ileri bir ekonomik özgürlük puanına sahip olduğu izlenebilmektedir. Bu alanda, sadece Meksika ve Arjantin’in gerisinde yer alan

Türkiye'nin, istikrar programları içerisinde kamu harcamaları ve kamu tüketimi noktasında belirli bir mesafe kat ettiğini düşünmek, yanlış olmayacaktır.

2. Hukuki Yapı ve Özel Mülkiyetin Korunması

EFI'nin bu bölümle ilişkili oranları, International Country Risk Guide ve Global Competitiveness Report olmak üzere iki öncelikli kaynaktan beslenmektedir. Özel mülkiyet haklarının korunması ve mübadele serbestisi ekonomik özgürlüğün temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle hukuk sistemindeki hatalar serbest piyasa ekonomisi işleyişinin temelini yok edecektir. Her şeyden önemlisi bu alanda düşük performans kesinlikle yatırımları caydırıcı olmaktadır. Dolayısıyla bu alanda düşük puana sahip ülkelerin yüksek büyüme hızlarına ulaşabilmeleri ve bunu sürdürebilmelerine inanmak oldukça zordur.³⁷

Türkiye açısından Tablo 3'deki veriler esas alındığında; özellikle 2003 yılı içerisinde temel yasa ve mevzuatlarda gerçekleştirilen yeni düzenlemelerin olumlu etkileri açıkça görülebilmektedir.

Ancak, Tablo 4 incelendiğinde; A.B. ülkelerine göre, Türkiye'nin bu alanda ekonomik özgürlük puanlarının, ortalamasının altında kaldığı ve hatta Polonya, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerin seviyesine bile ulaşamadığı görülmektedir. Dolayısıyla, yasal düzenlemelerin A.B. normlarında gerçekleştirilmesine hız verilmesi, hem üyelik kriterleri noktasında hem de ekonomik özgürlüklerin hukuki zemininin oluşturulması açısından önem kazanmaktadır. Buna rağmen, Türkiye'nin bu başlıktaki ekonomik özgürlük puanlarının, gelişmekte olan ülkeler içerisinde kabul edilebilir bir puan olarak değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir.

3. İstikrarlı Para Politikası

Bu alanda yüksek puana sahip olabilmek için, bir ülkenin bireylerin parasal akımlarını sınırlayan düzenlemelerden kaçınması ve düşük enflasyon oranlarını gerçekleştirecek politikalar ile bu politikalara uyumlu kurumlar oluşturması gerekmektedir. Bu nedenle ülkenin enflasyon oranına ve para politikalarına ek olarak alternatif ve güvenilir parasal akımların gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir.³⁸ Dolayısıyla bu alanın, Türkiye açısından, ekonomik özgürlük puanlarının en alt seviyede gerçekleştiği başlık olarak dikkat çekmesi oldukça doğaldır. Yüksek oranlı ve kronik olarak nitelendirilen enflasyonist sürecin, gerek reel ekonomi gerekse para piyasaları üzerinde yol açtığı olumsuz gelişmeler ayrıca sarmal bir süreç içerisinde yapısal istikrarsızlıkların oluşumuna sağladığı katkı dikkate alındığında, enflasyonun bu alanda ekonomik özgürlükleri sınırlandırdığı ortaya çıkmaktadır.

³⁷ Gwartney, a.g.e., s.11.

³⁸ Gwartney, a.g.e., s.11.

Parasal Yapı başlığında Türkiye’nin ekonomik özgürlük puanı, 1985 yılı için 2,3 gibi oldukça düşük bir seviyede kalırken, 2001 sonrasında uygulanan istikrar programının ve aynı dönemde gerçekleştirilen para kurumlarına ilişkin yapısal düzenlemelerin etkisiyle, 2004 itibarıyla 5,1 puana yükselmiştir. Bu gelişmede hem yapısal hem kurumsal gelişmelerin etkisi gözlemlenirken aynı zamanda kronik enflasyon sürecinin ve toplumun enflasyonist beklentilerinin belirli ölçülerde kırılmış olması önem taşımaktadır. Bu noktada güven endekslerinde olumlu gelişmeler, Yeni Türk Lirasına geçiş sürecinin psikolojik etkisi, gelecek beklentilerinin olumlu yönde değişimine katkıda bulunmaktadır.

Para piyasaları açısından ise, bir yandan Merkez Bankasının yapısal dönüşümünün sağlanması diğer taraftan siyasi otoritenin İstikrar Programının hedeflerine bağlı kalmak suretiyle, piyasalar açısından belirsizlikleri gidermesi de önem taşımaktadır.

Ancak, enflasyon sarmalının ortadan kaldırılması noktasında sağlanan gelişmelere ve parasal kurumların yapısında gerçekleştirilen iyileştirmelere rağmen Tablo 4’ün parasal yapı başlığında, Türkiye’nin ekonomik özgürlük puanı, Rusya’nın bile gerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla para piyasalarında istikrarlı bir yapının oluşabilmesi için, özellikle parasal taban, emisyon hacmi, faiz oranları ve döviz kurları gibi parasal göstergelerde, reel ekonominin gerektirdiği açılımların gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır. Ayrıca düşük enflasyon oranıyla seçimlere girebilmek gibi siyasi motiflerle, Y.Türk Lirası’nın aşırı değerlendirilmesi, kamu hizmetleri fiyatlarının ve faiz oranlarının baskı altında tutulması gibi, bazı uygulamalara göz yumulması da parasal istikrarı bozabilecek faktörlerdir.

Diğer taraftan para piyasaları açısından, yüksek faiz oranları nedeniyle sıcak para akımlarının yoğunlaşması, dikkatle takip edilmesi gereken istikrar unsurlarından birisi olarak tanımlanmaktadır. Spekülatif nitelikteki parasal akımlarla, yabancı sermaye niteliğindeki parasal akımların ayırt edilmesi ve özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının oluşumunun desteklenmesi önem taşımaktadır. Parasal akımlara yönelik bir sınırlandırma hem yabancı sermaye açısından olumsuz gelişmelere neden olacak hem de ekonomik özgürlükleri, bu alanda önemli ölçüde daraltacaktır. Türkiye açısından, ekonomik özgürlük puanlarının dikkat çekici bir şekilde düşük seyrettiği bu başlık, gerek ekonomik gelişme gerekse istikrar açısından kritik bir nokta olarak düşünülmektedir.

4. Uluslararası Ticaret Serbestisi

Günümüz dünyasının iletişim ve ulaştırma alanında sağladığı ileri teknoloji ve düşük maliyet avantajı uluslar arası ticaret özgürlüğünü ekonomik özgürlüklerin temel unsuru haline getirmektedir. Pek çok mal ve hizmet

yurtdışından gelen kaynaklarla veya yurtdışında üretilmektedir. Bu nedenle özgürlük aynı zamanda modern yaşam standartlarına katkıda bulunmaktadır.

Tarife ve kotalar uluslar arası ticaretin sınırlandırılmasında açık örnekler olarak ifade edilmektedir. Uluslar arası parasal dolaşımı sınırlandırırken aynı zamanda uluslar arası ticaret de daraltılmış olmaktadır. Hatta tarife ve kota uygulamaları çoğu zaman idari sorunlara, rüşvet ve yolsuzluklara bile yol açabilmektedir. Ülkelerin bu alanda yüksek bir ekonomik özgürlük puanına sahip olabilmesi için; düşük tarifeler, geniş bir ticari sektör, etkili bir gümrük yönetimi, serbest parasal dolaşım ve sermaye girişlerinde az sayıda kontrol mekanizması gibi unsurları gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Türkiye bu alanda 1980 Kararlarının ardından serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci içerisinde ve özellikle 1995 yılı itibarıyla önemli kabul edilebilecek gelişme göstermiştir. Bu süreç içerisinde Gümrük Birliği, A.B. üyelik müzakereleri gibi bazı gelişmeler önemli etkenler olarak ifade edilebilmektedir. Dışa açık ekonomik büyüme modelleri çerçevesinde ekonomi stratejilerinin oluşturulması, bu alanda ekonomik özgürlük puanlarının gelişimine katkı sağlayan diğer unsurlar içerisinde yer almaktadır. Ekonomi tercihlerin bu yönde ortaya konulması, Türkiye'nin uluslararası ekonominin bir parçası haline dönüşümünü ve dünya ticareti içerisinde dışa açık ekonomi görünümü kazanmasını sağlamaktadır. Bu yapılanma açısından bir değerlendirme ortaya konulduğunda ise; serbest dış ticaret stratejilerinin benimsenmiş olduğu diğer ekonomiler içerisinde kabul edilebilir ekonomik özgürlük puanlarına sahip olduğu ortadadır. Ancak özellikle etkili bir gümrük yönetimi ve bürokratik işleyiş açısından belirli iyileştirmelerin gerekliliği iddia edilebilir.

Bu iddiayı destekleme noktasında ülke kamuoyu tarafından da gözlemlenen rüşvet, yolsuzluk ve kaçakçılık gibi yasa dışı oluşumların yoğunlaşması önemli bir gösterge olmaktadır. Örneğin; 1990'larda artış gösteren "hayali ihracat" olayları, günümüzde çeşitli isimler altında gümrük noktalarında gerçekleştirilen rüşvet ve kaçakçılığa yönelik adli operasyonların sayısında yaşanan artışlar, bu gerekliliğin destekleyicileridir. Bu noktada sağlanacak olumlu gelişmeler, Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelerle oranlandığında zaten yüksek olan ekonomik özgürlük puanlarını, Tablo 4'den de izlenebileceği gibi, A.B. ülkeleri düzeyine ulaştırabilecektir.

Kamu yönetimi alanında yapılması gerekenlerin aynı zamanda geniş, etkili ve rekabet gücü yüksek bir ticaret sektörüyle desteklenmesi, ekonomik özgürlüklerin gelişimi noktasında hayati bir öneme sahiptir. İhracat sürecinde mal ve hizmet gruplarının çeşitliliği, kaynak kullanımında sağlanacak etkinlik, teknoloji üretiminin artırılması, fiyat ve kalite rekabeti açısından etkin bir teşvik mevzuatının oluşturulması, hem ekonomik özgürlükleri hem de ekonomik gelişmeyi başarıya ulaştırabilecek unsurlardır.

5.Kredi, Emek ve İş Piyasalarında Regülasyonlar

Regülasyonlarla piyasaya girişlerin sınırlandırılması ve mübadele serbestisinin engellenmesiyle birlikte ekonomik özgürlükler azalmaktadır. EFI’nin beşinci alanı bu konuya odaklanmaktadır. Ölçüm zorluklarından dolayı çok sayıda alt bileşimden oluşan bu bölüm aynı zamanda araştırma verileri (survey) üzerine kurulmaktadır.³⁹

Ülkelerin bu alandan yüksek puanlar alabilmeleri için; özel banka sistemlerinin gelişmiş olması, fiyatların ve ücretlerin piyasalar tarafından belirlenmesine izin verilmesi büyük önem taşımaktadır.

İktisat literatüründe yapısal regülasyonlar; mesleki hizmetler için kişilerde aranacak nitelikleri belirleme, piyasaya giriş ve çıkışların düzenlenmesi ve piyasa yapısının belirlenmesi gibi unsurları kapsamaktadır. Davranış regülasyonu ise; fiyat kontrolleri, reklam, kalite standartları kuralları gibi firma davranışlarının düzenlenmesi olarak ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla iktisadi regülasyon, temel olarak doğal tekellere ve sınırlı veya aşırı rekabetin mevcut olduğu piyasa oluşumlarına yönelik düzenlemeleri içermektedir.⁴⁰ Bu düzenlemeler özellikle 1970’lerden sonra ekonomilerde hız kazanmış ve devlet müdahalesinin yeni boyutunu oluşturmuştur. Bu süreç içerisinde özelleştirilen ve serbestleştirilen piyasa işleyişleri, regülasyonlar ile yapılandırılmıştır.

Türkiye’nin ekonomik özgürlük puanlarının gelişimi izlendiğinde; özellikle 2001 dönemi açısından regülasyon uygulamalarının yoğunlaştığı Tablo 3’den izlenebilmektedir. Bu döneme özgü kurumsal düzenlemelerle, örneğin; Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, Telekomünikasyon Kurulu benzeri üst kurullarla birlikte iktisadi regülasyonların ekonomi üzerindeki ağırlığı hissedilir bir şekilde artmıştır. Regülasyon başlığı altında ekonomik özgürlük puanı, 2004 yılı itibarıyla bile 1995 seviyelerine ulaşmamaktadır. Parasal yapıya ilişkin düşük puanın ve sıralamanın sonrasında, Türkiye’nin en düşük ekonomik özgürlük puanına bu başlıkta sahip olması ve dünya sıralamasında 108. sırada yer alması, regülasyonların etkin olduğunun bir göstergesini oluşturmaktadır. Bu alanda Türkiye’nin, A.B. ülkelerinin çok uzağında, hatta Arjantin, Meksika, bazı başlıklarda ise, Rusya’nın bile gerisinde kaldığı Tablo 4’den izlenebilmektedir.

2001 yılı açısından gerçekleşen ekonomik krizin, özellikle banka ve kredi piyasaları üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkardığı, işsizlik artışı ve istihdamın daralmasına yol açtığı nihayetinde ise, regülasyonların hız kazanması

³⁹ Gwartney, a.g.e., s.12.

⁴⁰ Hertog. Den, “General Theories of Regulation”, Bouckaertş B.& De Geestş D. (Eds), Encyclopedia of Law and Economics, Cleentham: Edward Elgar Publishing 2000, s.223-270.

ve boyutlarının genişlemesiyle sonuçlandığı ifade edilebilmektedir. Önemli olan nokta, krizin etkilerinin ortadan kalkmasıyla birlikte ve zaman içerisinde, üst kurul ve benzeri regülasyon uygulamalarının kalıcı olup, olmayacağını gözlenmesidir. Piyasa işleyişleri, ücret ve fiyat kontrolleri üzerinde kalıcı sınırlamaların yaygınlaşması, ekonomik özgürlük puanlarının düşmesine ve serbest piyasa ekonomisi anlayışına çelişkili durumların ortaya çıkmasına yol açacaktır.

SONUÇ

Kişisel ve mikro anlamı noktasında benimsenen özgürlük deyimi; herhangi bir kısıtlama veya zorlamaya bağlı olmaksızın, herhangi bir dış etkiden bağımsız olarak düşünme veya davranma, kendi iradesine bağlı olarak karar verme durumları olarak tanımlanmaktadır. Özgürlük; bir şeyi yapma veya yapmama serbestisi olarak düşünüldüğünde, “hak” kavramından farklı bir boyuta ulaşmakta ve bu özelliği ile ekonomik haklar kavramından ayrılmaktadır. Genel olarak negatif anlamda tanımlanan ekonomik özgürlükler; kişisel tercih, özel mülkiyet ve mübadele serbestisi olmak üzere üç önemli unsur tarafından tanımlanan bir kavramdır. Dolayısıyla yasal yollardan edinilen mülklerin korunmasını ve bireylerin gönüllü mübadele işlemlerinde serbest olmalarını tanımlamaktadır. Her ne kadar ekonomik, medeni ve siyasi özgürlükler birbirinden ayrılmaz unsurlar olarak ifade edilseler de, sonuçta bütün toplumlarda ve her zaman bir arada bulunacakları iddia edilememektedir.

Ekonomik sistemlerin birbirlerinden ayrıştırılmasında temel belirleyici unsurun ekonomik özgürlüklere bakış açısı olduğu düşünüldüğünde; liberal ve sosyalist yaklaşımlar arasındaki fark da, anlaşılabilir olmaktadır. Genel olarak liberal yaklaşımların en önemli unsurları; tercih serbestisi, özel mülkiyet ve mübadele özgürlüğü yani ekonomik özgürlüklerdir. Dolayısıyla ekonomik özgürlüklerin yapısı, ülke ekonomilerin görünümü ya da işleyişini açıklayan temel göstergeleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla devletin ekonomiye müdahalesi, hukuki yapı, para politikaları, dış ticaret ilkeleri, regülasyonlar, ülkelerin ekonomik özgürlük derecelerini belirlemektedir. Bu noktada; yukarıda sıralanan unsurlar, uluslararası ekonomik özgürlük endekslerinin de temel başlıklarını oluşturmaktadır.

Ordinal yaklaşımlarla yorumlanan ekonomik özgürlük puanlarının ölçümü noktasında metodolojik açıdan olmasa da farklı kurumsal ölçümler gerçekleştirilmektedir. Fraser Institute tarafından yıllık raporlar olarak gerçekleştirilen Economic Freedom Index (EFI); 1984’den günümüze ülkelerin ekonomik özgürlük derecelerini ölçmeye yönelik girişimlerin en önemlilerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Kuruluşun 2004 verilerini içeren 2006 Yıllık Raporunun Türkiye açısından incelenmesi, genel ekonomik işleyişinin ve yapısal konumunun belirlenmesi için önem taşımaktadır. Özellikle A.B. üyelik

süreci içerisinde Türkiye’nin ekonomik özgürlükler noktasında yerinin belirlenmesi, yapılması gerekenler noktasında fikir vermektedir.

Türkiye’nin ekonomik özgürlükler genel puanının 6.0 ve 130 ülke içerisinde yapılan sıralamadaki yerinin 83. basamak olduğu dikkate alınır; dünya ülkeleri ortalamasında yer aldığı kabul edilebilir. Ancak A.B. ülkeleri açısından bu puan ve sıralamanın olumlu olarak kabul edilmesi kolay olmayacaktır. Ekonomik özgürlükler genel puanlaması açısından, 1985’lerden günümüze belirli bir gelişme ve iyileşme sürecinin varlığı ortadadır. Türkiye’nin ekonomik özgürlük puanları, 2001 ekonomik krizi’nin etkisiyle söz konusu dönemde kesintiye uğramış olsa bile, ilerleyen dönemler açısından genel eğilim olumlu yöndedir. Ancak genel puanların yorumlanması, Türkiye Ekonomisi’nin yapısal işleyişi açısından tam bir değerlendirme yapılmasına izin vermemektedir. Dolayısıyla beş ana başlık altında ekonomik özgürlüklerin incelenmesi sonucunda; özellikle parasal yapı ve regülasyonlar açısından Türkiye’nin yeterince mesafe alamadığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Enflasyon oranlarında 2004 yılı itibariyle yaşanan olumlu gelişmelerin ekonomik özgürlük puanları üzerindeki olumlu etkilerinin ilerleyen dönemlerde ortaya çıkacağı beklenirse; bu alanda olumlu gelişmelerin yaşanacağı iddia edilebilir.

Regülasyonlar açısından düşünüldüğünde ise; ekonomik özgürlük puanlarının gelecek dönemlerdeki seyrinin tamamen ekonomik krizlere bağımlı olduğu ve olası krizlerin etkilerinin derinliği ile paralellik taşıyacağı ortaya çıkmaktadır. Dış ticaretle ilgili gelişmeler ve yabancı sermaye akımlarının niteliği göz önüne alındığında, dış şoklar açısından Türkiye Ekonomisinin kırılganlığının belirli bir dönem devam edeceği, dolayısıyla ekonomi üzerindeki mevcut düzenleyici unsurların süreceği ön görülebilmektedir.

Türkiye’nin ekonomik özgürlük puanlarının ülke karşılaştırmaları açısından dünya ortalamalarında kabul edilebileceği ve hatta A.B. ülkelerinin performanslarına ulaştığı ana başlık devletin hacmi veya boyutudur. Bu açıdan; kamu tüketimi ve kamu harcamaları üzerindeki kontrollü mali politika uygulamalarının, seçim süreci içerisinde de sürdürülmesi fazlasıyla önem taşımaktadır. Ancak sıkı bütçe politikalarının, verimlilik artışı sağlayabilecek ve kamu kaynaklarının etkin kullanımını gerçekleştirecek uygulamalarla desteklenmesi de bir o kadar anlamlı olacaktır. Hukuki yapı ve mülkiyetin korunması noktasında; Türkiye’nin A.B. müzakere süreci içerisinde hukuki mevzuatla ilişkili yapısal uyum çalışmalarının, ekonomik özgürlük puanlarının gelişimi açısından olumlu katkı sağlayabileceği iddia edilebilmektedir. Bu uyum sürecinde dikkat edilmesi gereken nokta, hukuki yapının ülke gerçeklerine ve gereklerine uygun gerçekleştirilmesi olacaktır. Aksi takdirde toplumsal huzurun gerçekleştirilmesi zorlaşacak ve bu durum belki de hukuki yapıyı zedeleyecektir. Ekonomik açıdan, özellikle yabancı sermaye yatırımları ile ilişkili mevzuatın, mümkün olduğu ölçüde teşvik edici yönde ve bürokratik işlemlerin

sadeleştirilmesine yönelik düzenlemelerle oluşturulması aynı zamanda ekonomik özgürlüklerin de gelişimine zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akalın. Güneri, **Türkiye’de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz**, TİSK Yayınlar, Ankara: TŞOF Mat., 2001.
- Beach. William W., Tim Kane, **2007 Index of Economic Freedom**, The Heritage Foundation- Wall Street Journal, Chapter 3.
- Berggren. Niclas, “The Benefits of Economic Freedom: A Survey”, **The Independence Review**, VIII, No: 2, Fall 2003, ss. 193-211.
- Butler. Eamonn, **Hayek**, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları No:7, 1996.
- Erdoğan. Mustafa, **Liberal Toplum Liberal Siyaset**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1998.
- Eren. Abdurrahman, **Özgürlüklerin Sınırlanmasında Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere**, İstanbul: Beta Basım, 2004.
- Gwartney. James, Robert Lawson, William Easterly, **Economic Freedom of the World 2006 Annual Report**, The Fraser Institute, 2006.
- Hanke. Steve, Stephen J.K. Walter, “Economic Freedom, Prosperity and Equality: A Survey”, **The Cato Journal**, Vol:17, No:2, 1997.
- Hertog. Den, “General Theories of Regulation”, Bouckaertş B.& De Geestş D. (Eds), *Encyclopedia of Law and Economics*, Cleentham: Edward Elgar Publishing, ss.223-270.
- Plant. Raymond, “Neo-liberalism and the Theory of The State...”, **The Political Quarterly Publishing**, 2004.
- Prokopijevic. Miroslav, “Does Growth Further Improve Economic Freedom”, **Earhart Foundation and Atlas Economic Research Foundation**, March 2002. ss.1-57.
- Rowley. Charles K., **Özgürlük ve Devlet**, Ankara: Liberte Yayınları, 2002.
- Savaş.Vural F., **Anayasal İktisat**, 3.B., İstanbul: AvcıolBasım, 1997.
- Taşar. M. Okan, “Siyasi Yozlaşma ve Kamu Ekonomisi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, Yıl:2006, ss.347-368.
- Tures. John A., “Economic Freedom and Conflict Reduction: Evidence From The 1970s, 1980s and 1990s”, **Cato Journal**, Vol:22, No:3, 2003, ss. 533-542.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları No:603.
- Yayla. Atilla, **Özgürlük Yolu Hayek’in Sosyal Teorisi**, 2.B., Ankara: Liberte Yayınları, 2000.